

Příprava učitelů a kariérní systém v primárním a sekundárním vzdělávání ve Finsku

Seminární práce

Pedagogika II, LS 2022/23

Mgr. Alice Zymová

1. Úvod

Od počátku programu pro mezinárodní hodnocení žáků PISA se finští žáci umísťovali na předních příčkách a nad průměrem zemí OECD jak ve čtenářské, tak v matematické gramotnosti. Podle hodnotitelů stála za těmito výbornými výsledky souhra několika faktorů, mezi jinými i kvalita učitelů. [1, s. 4]

Nabízí se tedy otázka, v čem je příprava budoucích učitelů ve Finsku jedinečná a jak se následně promítá do profesního života.

Tato seminární práce si klade za cíl vystihnout specifika přípravného vzdělávání a kariéry učitelů zejména na základním a středním stupni. Pro zasazení do celkového kontextu jsou nejprve uvedeny základní rysy vzdělávacího systému. Následuje popis procesu přípravy učitelů a jejich kariéry podložené statistickými údaji.

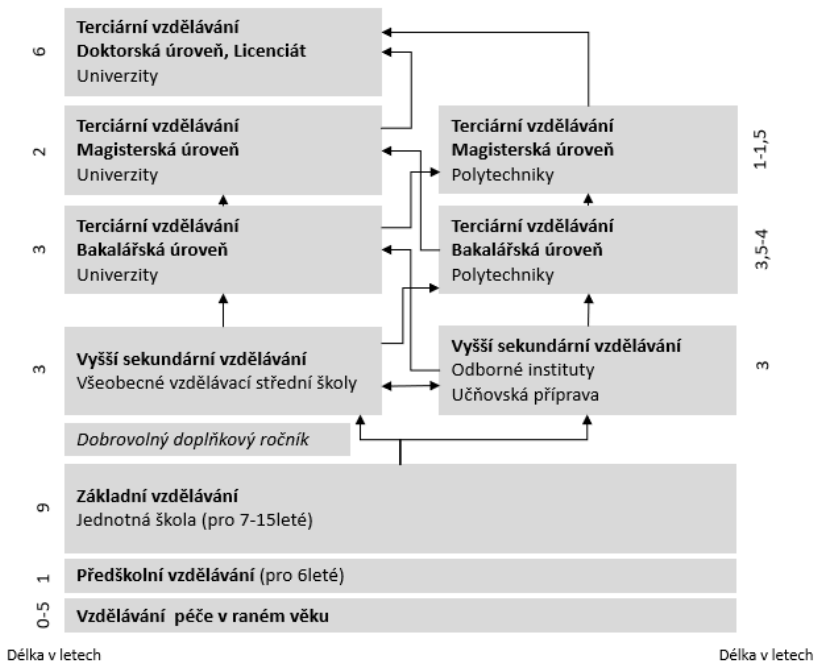
2. Vzdělávací systém

Současný vzdělávací systém je výsledkem několika reformních kroků, které v roce 1968 odstartovalo přijetí zákona o jednotné škole. [2, s. 47]

Finské školství je založeno na rovném přístupu ke vzdělání. Až do středního stupně je bezplatné včetně pomůcek, obědů a dopravy z odlehlejších míst. Mezi školami jsou minimální rozdíly. Školy mají velkou autonomii, je na učitelích, jaké výukové metody a pomůcky použijí. Ve Finsku neexistuje školní inspekce, školy a jejich zřizovatelé nesou odpovědnost za kvalitní přípravu žáků. Žáci se speciálními potřebami jsou v maximální možné míře začleňováni do běžné výuky, ale existují zde i speciální školy pro žáky s těžkým zdravotním postižením. [2]

Od srpna 2021 je povinná školní docházka stanovena od 7 do 18 let věku. Zahrnuje devět let základního (primárního a nižšího sekundárního) a tři roky středoškolského (vyššího sekundárního) vzdělávání. [3]

Schéma vzdělávacího systému [2, s. 56]:

3. Učitelé

Pedagogové jsou ve Finsku velmi respektováni. Učitelské povolání je jak společností, tak i samotnými pedagogy, považováno za prestižní. [2, s. 42]

Existuje zde pět typů učitelů:

- Učitelé mateřských škol a předškolního vzdělávání (*kinderkarden teachers*) s kvalifikací pro práci v mateřských školách a jiných zařízeních předškolní péče.
- Učitelé základního vzdělávání (*class teachers*) učí více nebo všechny předměty v 1 - 6. ročníku základní školy.
- Učitelé předmětů (*subject teachers*) vyučují jeden až tři předměty v 7. – 9. ročníku základní školy a na střední všeobecné i odborné škole.
- Učitelé speciálního vzdělávání pracují s jednotlivci nebo skupinami žáků se speciálními potřebami na základní škole.
- Učitelé pro odborné vzdělávání (*vocational studies teachers*) vyučují odborné předměty na odborných středních školách. [2, s. 86] [4, s. 9]

Pro získání kvalifikace učitele předškolního vzdělávání postačuje bakalářský titul z univerzitního studia. Ve srovnání s ČR je to přísnější požadavek. U všech ostatních je minimálním požadavkem magisterský titul. Délka studia je obvykle 5 let. [2, s. 89], [4, s. 16]

3.1. Příprava učitelů

3.1.1. Přijímací zkoušky

Učitelství je u studentů velmi populární. Každoročně se do programů přípravy pedagogů hlásí výrazně větší počet zájemců, než je míst. Univerzity si tedy mohou vybírat ty nejlepší a nejvíce motivované. [4, s. 18]

Kritéria přijetí a průběh přijímacích zkoušek si určují jednotlivé fakulty.

Pro uchazeče o učitelství základního vzdělávání jsou přijímací zkoušky obvykle dvoukolové. Zahrnují jednotný test a/nebo analýzu předem zadaných vědeckých pedagogických publikací. Ve druhé fázi je to nejčastěji pohovor, kde se zjišťuje motivace a osobnostní předpoklady pro pedagogickou činnost. Přihlíží se také k předchozím zkušenostem z práce s dětmi a k výsledkům maturitní zkoušky. Přijímací zkoušky jsou velmi náročné. Uspěje asi 10 % uchazečů. [2, s. 88], [4, s. 18]

Učitelé předmětů jsou obvykle nejprve přijati na oborovou fakultu a na pedagogické fakultě podstupují talentovou zkoušku a pohovor. Pedagogiku mohou studovat buď souběžně s oborovými předměty nebo návazně v rámci šestého roku studia.

Učitelé pro odborné vzdělávání musí mít magisterský titul nebo nejvyšší možný titul v dané profesní oblasti např. z technických univerzit, a nejméně tři roky praxe v oboru. Učitelskou kvalifikaci získají dodatečným studiem na pedagogických fakultách. Vzhledem k požadované praxi je průměrný věk uchazečů výrazně větší, pohybuje se kolem 40 let. [4, s. 18]

Programy přípravy budoucích učitelů nabízí osm finských univerzit. Přípravu učitelů předškolního a základního vzdělávání zajišťují samostatně pedagogické fakulty. Budoucí učitelé předmětů studují na oborových fakultách a na pedagogické fakultě. [2, s. 89]

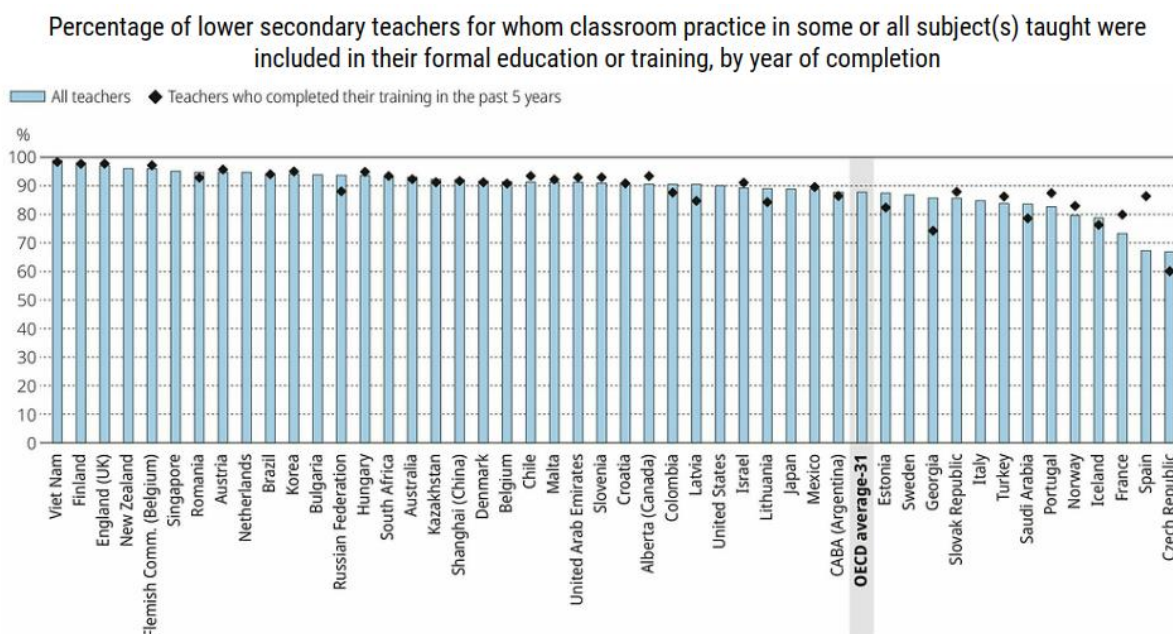
3.1.2. Průběh studia

Přípravné vzdělávání učitelů v sobě spojuje výuku a výzkum. Má za cíl poskytnout studentům široké znalosti z jejich oboru i z pedagogiky a naučit je získávat a uplatňovat znalosti na základě výzkumu tzv. *research-based education*. A to nejen novinek z oboru, ale i způsobu, jak o nich vyučovat a jak zlepšovat a kriticky hodnotit svoji práci. Součástí studia jsou i komunikační a ICT dovednosti.

Pro úplnou kvalifikaci musí studenti získat 300 kreditů, 180 kreditů v rámci bakalářského stupně, 120 kreditů v magisterském stupni. Velký důraz je kladen na studium pedagogiky včetně didaktiky v rozsahu 60 kreditů. Jedním z cílů pedagogických studií je naučit budoucí učitele diagnostikovat žáky s problémy při učení a nabídnout jim efektivní pomoc. V rámci pedagogických studií je 20 kreditů vyčleněno na praxi. Ta probíhá v univerzitních tréninkových nebo partnerských školách. V obou typech škol působí speciálně vyškolení učitelé - mentoři, kteří dohlížejí na studenty na praxi. Jejich úkolem je pomáhat studentům s přípravou plánů hodin, sledovat průběh hodin a poskytovat zpětnou vazbu. Po celou dobu má student obvykle jednoho mentora. Praxe zahrnuje, podobně jako v jiných zemích, sledování hodin, vlastní výuku pod dohledem mentora a konzultace. Ve skupinách se praktikanti věnují řešení

problémů, se kterými se během praxe setkali např. plánování výuky. Po skončení praxe ji studenti hodnotí ve zprávě, která je podkladem pro diskuzi s fakultním mentorem. [2, s. 90-94]

Zajímavé je srovnání, jak se noví učitelé cítí být připraveni na praxi ve třídě. Finští učitelé zauímají druhé místo, ČR se naopak umístila na posledním místě ze sledovaných zemí. [5; obr. I.4.5]

3.2. Kariéra

3.2.1. Práce učitele

Školský systém poskytuje učitelům velkou míru svobody, co se týče výukových metod a pomůcek. Umožňuje učitelům podílet se na tvorbě kurikula dané školy a má v nich důvěru, že žáky naučí maximum možného. Zároveň na ně přenáší odpovědnost za kvalitu vzdělávání. [2, s. 42]

Pracovní doba většiny učitelů se odvíjí od vyučovaných hodin a liší se pro jednotlivé typy učitelů. Pro učitele na primárním stupni je minimální počet vyučovacích hodin 680, u učitele na nižším sekundárním stupni 595 hodin a na vyšším sekundárním stupni všeobecného vzdělání 567 hodin. V porovnání s průměrem zemí OECD jsou to výrazně nižší hodnoty (784/711/684). Dále je stanoven minimální počet tří hodin týdně, které má učitel vyhrazeny pro komunikaci s rodiči a aktivity související s rozvojem školy. Do uvedených hodnot není zahrnut čas strávený administrativní činností, přípravou hodin, opravováním testů apod. [6; tab. D4.1.]

3.2.2. Struktura učitelů

Učitelská profese je atraktivní jak pro ženy, tak i pro muže. Zastoupení jednotlivých pohlaví se liší pro jednotlivé stupně.

Podíl žen na primárním stupni je lehce pod průměrem OECD. Ve srovnání s ČR učí na prvním stupni výrazně více mužů. U nižšího sekundárního stupně je situace opačná. [7; tab. D5.1.]

	Finsko	průměr OECD	ČR
Primární	80%	82%	94%
Nižší sekundární	75%	68%	78%
Vyšší sekundární	61%	60%	60%

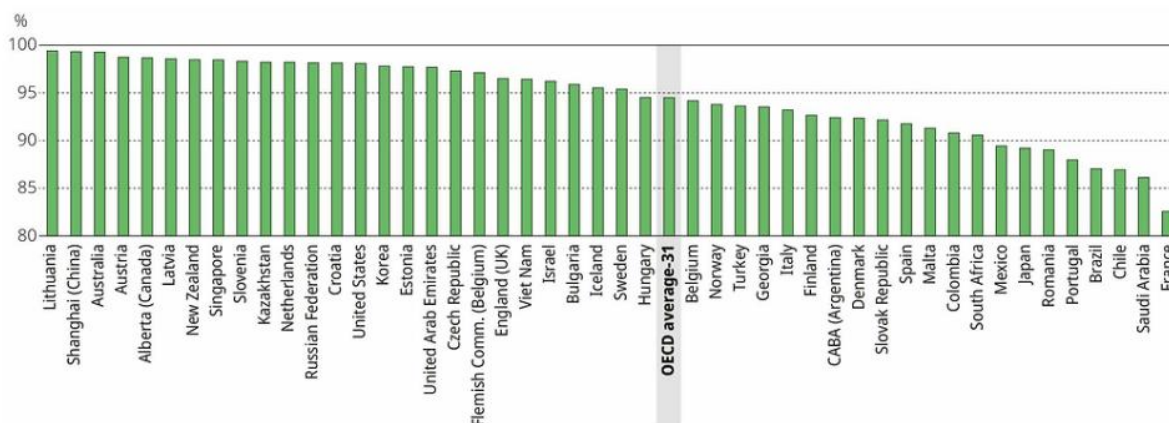
Z pohledu věkového složení je v rámci primárního a nižšího sekundárního stupně 8 % učitelů do třiceti let věku, 58 % mezi 39-49 lety věku a 33 % starších padesáti let. Ve vyšším sekundárním stupni je podíl učitelů do třiceti let velmi malý (3 %). To souvisí s pozdějším začátkem učitelské kariéry z důvodu požadované praxe v oboru. Naopak učitelé starší padesáti let tvoří polovinu učitelského sboru. Podobně je na tom i ČR. [7; tab. D5.3.]

3.2.3. Další profesní vzdělávání

Podle kolektivní smlouvy by učitelé měli minimálně tři dny, pro učitele odborného vzdělávání platí pět dní, ve školním roce věnovat plánování, vzájemné kooperaci ve školách a profesnímu rozvoji. Další vzdělávání není tedy z tohoto pohledu povinné. Zřizovatelé škol ale mají právo ho vyžadovat, například pro zajištění rozvoje jednotlivých škol. Tato povinná školení jsou hrazena zřizovatelem.

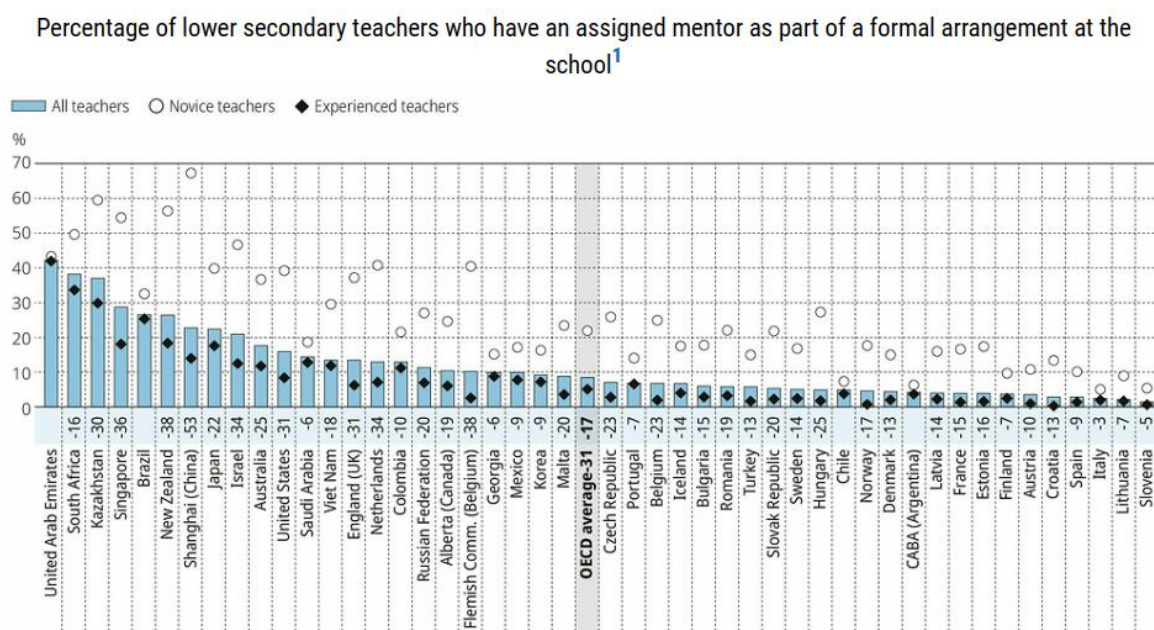
Nad rámec povinných aktivit se učitelé ve velké míře účastní i nepovinných školení s cílem prohloubení svých znalostí a kompetencí. S dalším profesním rozvojem obvykle není spojeno zvýšení platu. [4, s. 26]

V roce 2018 se více než 90 % učitelů nižšího sekundárního stupně zúčastnilo nějakého školení na profesní rozvoj. Ve srovnání s ostatními zeměmi se jedná o podprůměrný výsledek. [5; obr. I.5.1]

Do profesního vzdělávání lze zahrnout i program na podporu začínajících učitelů (*peer-group mentoring*), který je založen na sdílení problémů a zkušeností. V praxi se jedná o pravidelné schůzky menší skupiny učitelů případně odborníků z pedagogických fakult. Začínající učitelé se mohou učit od zkušenějších kolegů, pro zkušené učitele může být toto skupinové sdílení i prevencí proti vyhoření.

Rovněž podpora začínajících učitelů se pohybuje pod průměrem zemí OECD, a to výrazně. [5; I.4.14]

Mentoring začínajících učitelů je jedním z témat finského školství, kde lze hledat prostor pro zlepšení. [4, s. 27]

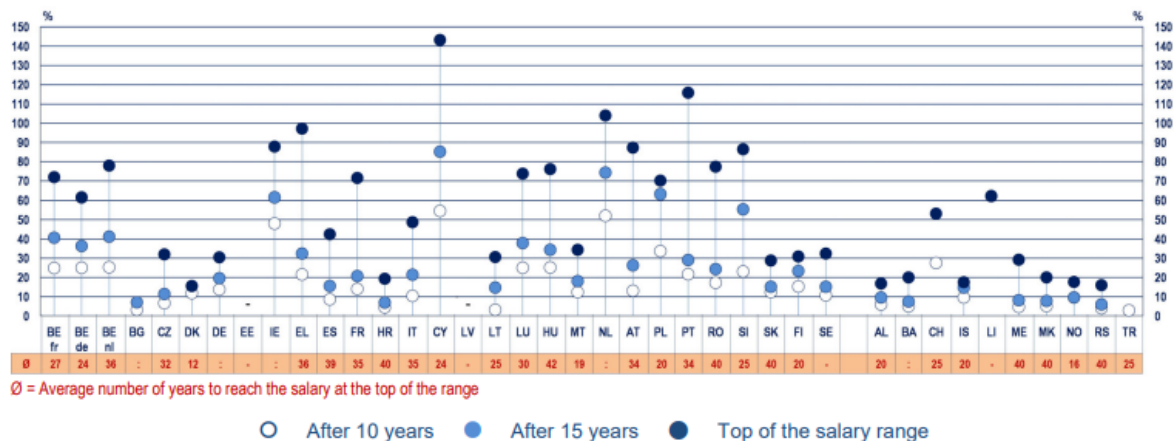
3.2.4. Odměňování

Platy učitelů jsou určeny národní kolektivní smlouvou, která je pravidelně revidována. Smlouva definuje minimální zákonný plat v závislosti na typu učitele a koeficient nárůstu platu podle délky praxe. Do platu učitele se dále promítá jeho pracovní zařazení, rozsah vyučovacích hodin, výsledky jeho práce a činnosti nad rámec standardního vyučování (např. mentoring studentů na praxi). Výše tohoto ohodnocení je dána dohodou mezi učitelem a ředitelem školy. Dodatečné odměny a bonusy jsou spíše výjimkou. [8]

Průměrný roční plat v období 2020/2021 učitelů základního vzdělávání činil 46 tis. EUR, pro nižší stupeň sekundárního vzdělávání 51 tis. EUR a pro vyšší stupeň sekundárního vzdělávání 58 tis. EUR. [9; str. 22]

Progrese platu v závislosti na délce praxe je v rámci zemí OECD poměrně rozptýlena. V případě finských učitelů vzroste jejich plat po deseti letech praxe asi o 15 %, po 15 letech přibližně o 23 %. Maximálního možného platu dosáhnou po 20 letech praxe, přičemž maximální plat je vůči nástupnímu o 30% vyšší.

Progrese platu učitelů nižšího sekundárního vzdělávání v závislosti na délce praxe [9; str. 15]:

Ve srovnání s jinými profesemi s podobným stupněm vzdělání dosahují učitelé nižších platů, podobně jako ve většině zemí OECD.

4. Závěr

Po zveřejnění prvních výsledků PISA se z Finska stal fenomén ve vzdělávání, kam se jezdili inspirovat učitelé z mnoha zemí, včetně České republiky. Přestože data z posledních let ukazují zhoršující se trend, z pohledu přípravy učitelů může být Finsko v některých ohledech stále inspirací.

Jeden z takových příkladů je samotný výběr studentů pedagogických fakult. V ČR mnoho studentů již během studia ví, že nikdy do školství nepůjdou. Ve Finsku je často studium pedagogiky první volbou a už během přijímacího řízení musí studenti prokázat opravdový zájem a osobnostní předpoklady pro práci učitele. Jedinečností finského školství je i zaměření na vědu a výzkum, které se promítá i do přípravy učitelů. Ti jsou vedeni k zájmu o novinky ve svém oboru i pedagogice, učí se, jak tyto nové poznatky předat žákům a jak z nich těžit i pro svůj profesní rozvoj. Dalším specifikem je prestiž učitelského povolání ve Finsku. Výzkumy obecně ukazují, že učitelské povolání je pro společnost důležité a v žebříčcích přínosu společnosti je vysoko. Rozdíl je ale ve vnímání této prestiže samotnými učiteli. U českých učitelů je poměrně nízké, kdežto finští učitelé sami vnímají, že si jich společnost váží. Učitelské povolání je do určité míry posláním, ne vždy dostatečně finančně ohodnoceno, ale pocit důležitosti může přispět k tomu, aby učitelé na sobě pracovali a předávali žákům a studentům maximum.

5. Zdroje

[1] VÄLIJÄRVI, Jouni, Pirjo LINNAKYLÄ, Pekka KUPARI, Pasi REINIKAINEN a Inga ARFFMAN. *The finnish success in PISA - and some reasons behind it*. Jyväskylä, 2022. ISBN 951-39-1377-5. [cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/d056>

[2] PRŮCHA, Jan a Pertti KANSANEN. *Školní vzdělávání ve Finsku*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3184-4.

[3] *Zákon č. 1214/2020, Zákon o povinném vzdělávání* (Oppivelvollisuuslaki) [cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

[4] PARONEN, Paula a Olga LAPPI. *Finnish teachers and principles in figures*. Helsinki: Finnish National Agency for Education, 2018. ISBN 978-952-13-6460-0 (pdf). [cit. 31.3.2023]

Dostupné z:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/finnish_teachers_and_principals_in_figures.pdf

[5] OECD. *TALIS 2018 Results*. [cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://www.oecd.org/education/talis/>

[6] OECD (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris.

[cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/3197152b-en>

[7] OECD (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris.

[cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>

[8] Eurydice. *Conditions of service for teachers working in early childhood and school education*. [cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/conditions-service-teachers-working-early-childhood-and-school>

[9] European Commission, European Education and Culture Executive Agency. *Teachers' and school heads' salaries and allowances in Europe: 2020/2021*. Publications Office of European Union, 2022. [cit. 31.3.2023]

Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/731017>